

Fremtidens uddannelser og kurser i idrætten

Perspektiver og anbefalinger

Analyse af
idrættens
uddannelsesbehov
Delrapport 3

Af Henriette Bjerrum
Idrættens Analyseinstitut
November 2011

Danish Institute for Sports Studies

**IDRÆTTENS
ANALYSEINSTITUT**

Titel

Fremtidens uddannelser og kurser i idrætten. Perspektiver og anbefalinger

Denne rapport er delrapport 3 blandt tre delrapporter, der udgør en samlet analyse af idrættens uddannelses- og kursusbehov lavet af Idrættens Analyseinstitut for Danmarks Idræts-Forbund

Hovedforfatter

Henriette Bjerrum

Øvrige bidragydere til rapporten

Henrik H. Brandt og Søren Bang

Omslagslayout

Agnethe Pedersen

Øvrig grafik, opsætning og korrektur

Idrættens Analyseinstitut

Forsidefoto

Colourbox

Print

PrinfoDigital

Udgave

1. udgave, København, november 2011

Pris

Rapporten kan bestilles i trykt udgave hos Idrættens Analyseinstitut, pris kr. 100 inklusive moms, eksklusiv forsendelse.

ISBN

978-87-92120-38-0

978-87-92120-41-0 (elektronisk udgave)

Udgiver

Idrættens Analyseinstitut

Kanonbådsvej 12 A

1437 København K

T: +45 32 66 10 30

F: +45 32 66 10 39

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Fremtidens uddannelser og kurser i idrætten

Perspektiver og anbefalinger

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Idrætssektoren i Danmark	6
Idrætsorganisationerne oplever en ny virkelighed – men meget er uforandret!.....	6
Stigende behov for en ny indpakning af de gamle varer?	7
Foreninger og forbund oplever øgede krav – indefra	8
Den største konkurrence kommer dog udefra	10
Behov for et helhedssyn på idrætssektoren.....	12
Kortlægning af idrætsrelaterede uddannelser i Danmark	13
Erhvervsuddannelserne	13
Korte videregående merkantile uddannelser	14
Mellemlange videregående uddannelser.....	14
De lange videregående uddannelser.....	15
Videre- og efteruddannelser	16
Uddannelser i den private sektor	17
Idræthøjskoler og sportscolleges	17
Kurser og uddannelser i foreningsregi – en medlemsundersøgelse	18
Kursuserfaring.....	18
Kursusvillighed.....	18
Motiver og motivation	18
Barrierer for at deltage i kurser/uddannelse.....	19
DIF – perspektiver og udviklingsmuligheder	21
Hovedpunkter til refleksion	22
Det starter i foreningen – klubudvikling som et strategisk redskab	23
Idræt i fokus	25
Målgrupper i forhold til afviklingsform.....	25
De unge som særlig målgruppe.....	28
Kommunikation om kursus- og uddannelses tilbud	29
Geografi – kursernes placering	29
Flere ansatte i idrætssektoren?	30
Formelle træneruddannelser?	31
DIF og idrætssektoren generelt.....	32
Litteraturliste	34

Forord

Denne perspektivering er Delrapport 3 af en samlet analyse af fremtidens uddannelses- og kursusbehov rekvireret af Danmarks Idræts-Forbund (DIF). Rapporten indgår således i en serie udgivelser, der kan læses i sammenhæng eller som selvstændige rapporter. Rapporten er udarbejdet af Henriette Bjerrum med bidrag af Henrik H. Brandt og Søren Bang.

Den samlede analyse af idrættens uddannelses- og kursusbehov for Danmarks Idræts-Forbund udgøres af følgende delrapporter:

- Delrapport 1: Idrætsrelaterede uddannelser og kurser i Danmark. En kortlægning af offentlige og private uddannelser (Henriette Bjerrum, november 2011)
- Delrapport 2: Idrættens uddannelses- og kursusbehov set fra medlemmernes perspektiv. En medlemsundersøgelse om motiver, motivation og barrierer for deltagelse i kurser og uddannelser i foreningsregi. (Henriette Bjerrum, november 2011). I denne delrapport 2 indgår desuden notatet 'Det frivillige arbejde under forandring. Notat om udviklingen i frivillighed'. (Maja Pilgaard, februar 2011)
- Delrapport 3: Fremtidens uddannelser og kurser i idrætten – perspektiver og anbefalinger (Henriette Bjerrum, Søren Bang og Henrik H. Brandt, november 2011)

Danmarks Idræts-Forbund udarbejder desuden selv en intern analyse af DIF-idrættens uddannelses- og kursusvirksomhed.

Formålet med Delrapport 3 er at tegne perspektiver for fremtidens kurser og uddannelser i idrætssektoren i lyset af den generelle udvikling i idrætssektoren og med afsæt i Delrapport 1 og 2. Rapporten indeholder konkrete anbefalinger og perspektiver til Danmarks Idræts-Forbund (DIF), som kan indgå i DIF's og andre aktørers fremtidige strategier på uddannelsesområdet.

Kapitel 1 giver et kort overblik over den overordnede udvikling i idrætssektoren i de senere år. Fra at være et område domineret af den civile sektor ser man i dag en langt bredere sektor med stadigt flere aktører og interesser i spil. Dette forhold smitter naturligvis af på behovet for og kravene til idrætsrelaterede kurser og uddannelser.

Kapitel 2 giver en kort opsummering af kortlægningen af idrætsrelaterede uddannelser i Danmark (Delrapport 1: Idrætsrelaterede uddannelser og kurser i Danmark).

Kapitel 3 giver et resumé af medlemsundersøgelsens resultater (Delrapport 2: 'Idrættens uddannelses- og kursusbehov set fra medlemmernes perspektiv').

Kapitel 4 er en uddybende perspektivering af delrapporternes resultater i forhold til det samlede uddannelsesområde og DIF's udfordringer og muligheder.

*Idrættens Analyseinstitut
København/Aarhus, november 2011*

Idrætssektoren i Danmark

Også i fremtiden vil der være stort behov for DIF og specialforbundenes ydelser på det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesområde.

Men alle aktører på idrætsområdet – herunder også udbydere af idrætsrelaterede kurser og uddannelser – bliver i stigende grad udfordret af samfundet og idrætssektorens hastige udvikling og forandring.

Denne forandring beskrives eksempelvis i Breddeidrætsudvalgets rapport fra 2009, 'Idræt for alle – perspektiver og analyse'¹ og i DIF's nye politikatalog for 2011-2014². Det er uundgåeligt, at forandringerne og nye målsætninger for DIF's overordnede position i idrætsbilledet også bør føre til overvejelser om kvaliteten, indholdet og tilrettelæggelsen af DIF og specialforbundenes kursus- og uddannelses tilbud. Forandringerne fordrer ligeledes, at DIF og specialforbundene i deres tiltag tager bestik af de efterhånden mange øvrige aktørers ageren på det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesområde.

De to første delrapporter i Idrættens Analyseinstituts samarbejde med Danmarks Idræts-Forbund om at analysere fremtidens idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesbehov tager netop udgangspunkt i en idrætsverden i forandring:

Delrapport 1 beskriver den rivende udvikling på det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesmarked i såvel den offentlige som den private sektor.

Delrapport 2 giver viden og inspiration til, hvordan fremtidens kursusvirksomhed for foreningernes trænere, ledere og medlemmer med fordel kan tilrettelægges.

Formålet med Delrapport 3 er at sammenfatte de to første delrapporter ganske kort og sætte resultaterne i et overordnet mere subjektivt perspektiv, der inddrager den generelle udvikling i idrætssektoren.

Indledningsvist vil vi i dette kapitel se på de overordnede forandringer i idrætssektoren, som også aktørerne på det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesområde bør forholde sig til.

Idrætsorganisationerne oplever en ny virkelighed – men meget er uforandret!

Idrætspolitikken og idrætsområdet i Danmark har i en stor del af det seneste århundrede først og fremmest været båret af det frivillige foreningsliv og dettes forbund og organisationer. Der har kun i relativt beskedent omfang været en overordnet statslig idrætspolitik, og statens væsentligste direkte interesse på kursus- og uddannelsesområdet har været seminariernes og til dels universiteternes uddannelser af lærere til folkeskolen og ungdomsuddannelser med idræt i undervisningen.

¹ Kulturministeriet, 2009

² Idræt for alle. Danmarks Idræts-Forbunds politiske program for perioden 2011-2014.

Hele udviklingen af foreningslivet har dermed i høj grad i praksis været lagt i hænderne på idrætsorganisationerne og idræts højskolerne. Langt hovedparten af de idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesaktiviteter i idrætsorganisationer, idrætssamvirker og forbund har derfor naturligt nok haft primært fokus på frivillige trænere og ledere. Sådan er det fortsat.

På baggrund af den Frivillighedsundersøgelse, som Syddansk Universitet og Idrættens Analyseinstitut i efteråret 2010 gennemførte blandt foreninger under DIF³, kan man antage, at der findes i alt 340.000 frivillige i idrætsforeninger under DIF. Dertil kommer frivillige i foreninger under de øvrige hovedorganisationer eller andre organisatoriske sammenhænge. Ifølge Frivillighedsundersøgelsen findes der 127.948 trænere, 94.488 ledere og 118 806 frivillige til andre opgaver alene i foreninger under DIF. Dertil kommer, at en del af den idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesvirksomhed i DIF og specialforbundene ikke relaterer sig til de frivillige ledere og trænere, men i lige så høj grad direkte til aktive udøvere blandt de 1,72 mio. registrerede medlemmer af foreninger under DIF. Det siger derfor sig selv, at de frivillige og de idrætsaktive foreningsmedlemmer fortsat vil være den helt primære og meget store målgruppe for idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed.

Inden man begynder at tage bestik af de store forandringer i idrætssektoren, er det derfor på sin plads at slå fast, at *meget er ved det gamle* i de krav, der bør stilles til idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed:

Der vil altid være et stort behov for gode, relevante og tilgængelige idrætsrelaterede kurser til idrætsforeningernes frivillige ledere og trænere og medlemmer. Selv om idrætsorganisationerne oplever at fungere i en foranderlig virkelighed, hvor der på mange måder stilles stigende krav til kompetencer og faglighed, er realiteten, at langt hovedparten af den traditionelle målgruppe for idrætsorganisationer og specialforbunds kursus- og uddannelsesvirksomhed har behov for helt basale kurser, der sigter på at udvikle de idrætsfaglige og ledelsesmæssige færdigheder hos nye eller lidt mere erfarne frivillige, ledere og trænere med foreningsidræt som meningsfuld beskæftigelse i fritiden.

Stigende behov for en ny indpakning af de gamle varer?

Men selv om der også i fremtiden vil være et stort behov for idrætsrelateret kursus- og uddannelsesvirksomhed, der retter sig mod foreningernes medlemmer og frivillige trænere og ledere, er der alligevel sket en voldsom sideløbende udvikling også på dette område.

Idrætsforeningerne oplever aktuelt⁴ et svagt fald i antallet af frivillige ledere i tillidshverv, samtidig med at antallet af medlemmer i foreningerne generelt er stigende. Til gengæld er der fremgang i det faktiske antal trænere og instruktører og frivillige i ad hoc-funktioner. Denne forandrede form for frivillighed i foreningslivet stiller naturligvis krav til måden, hvorpå foreningerne er organiserede, og måden hvorpå idrætsorganisationerne tilrettelægger deres kursus- og uddannelsesvirksomhed for de mange forskellige målgrupper i den foreningsbaserede idræt.

³ Undersøgelsen er ikke fuldt afrapporteret, men se bl.a. Ibsen og Østerlund, 2011

⁴ Se bilag 5 i Delrapport 2: Det frivillige arbejde under forandring. Pilgaard, 2011

Tallene fra undersøgelser som 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007'⁵ viser samtidig, at der er behov for at supplere de traditionelle idrætstilbud i foreningerne med nye aktivitetsformer.

Dels kæmper foreningerne med frafald efter de tidligste børneår, dels søger voksne motionister og ældre borgere i stigende antal mod foreningerne. Den generelle demografiske udvikling i samfundet i de kommende år med eksempelvis færre voksne i 30-49 års alderen, flere i 50-69 års alderen og en betydelig vækst i antallet af voksne over 70 år tilsiger, at tilvæksten af medlemstyper og aldersgrupper med nye behov og forventninger til foreningernes tilbud vil fortsætte med regionale forskelle mellem de store uddannelsesbyer og andre dele af landet.

Samtidig sker en ændring i de mest populære idrætsaktiviteter, hvor voksne især søger mod de mere rekreative idrætsaktiviteter som motionsløb, cykling, styrketræning, dans, gymnastik m.v., samtidig med at der – også i traditionelle idrætsgrene – er stigende efterspørgsel på fleksibilitet i forhold til deltagelse og tidsforbrug i den måde, foreningerne tilrettelægger deres tilbud på. Forandringerne i idrætsvanerne er erkendt af DIF og afspejles klart i DIF's politikatalog for 2011-2014, men erkendelsen skal naturligvis overføres til foreningernes praksis og dermed også til DIF og specialforbundenes kursus- og uddannelsesvirksomhed.

Forandringerne stiller således krav til indholdet af idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed, men som det vil fremgå af Delrapport 2: 'Idrættens uddannelses- og kursusbehov set fra medlemmernes perspektiv' betyder forandringerne ikke kun, at foreningerne lokalt skal have nye redskaber til at tænke i livsfaser, segmenter og barrierer for foreningsdeltagelse, men i lige så høj grad, at idrætsorganisationer og forbund skal tænke på forskellige frivillige målgruppers behov, motivation og barrierer i forskellige livsfaser og tilknytninger til idrætslivet, når de tilrettelægger idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesstilbud til de frivillige.

Med andre ord vil der også i de kommende år være et stort behov for basale kursus- og uddannelsesstilbud målrettet foreninger og frivillige, men det kan meget vel være, at dele af indholdet og afviklingsformerne skal ændres i forhold til nye idrætsvaner og nye livsvilkår for kursus- og uddannelsesstilbuddenes forskellige målgrupper, hvis DIF og specialforbundenes tilbud skal bevare eller øge deres relevans for foreningslivet og de frivillige.

Foreninger og forbund oplever øgede krav – indefra

Som beskrevet ovenfor, tegner den frivillige foreningsidræt og dens traditionelle organisationer som DIF og specialforbundene, DGI, Firmaidrætten og lokale idrætssamvirker fortsat en meget stor del af det samlede danske idrætsbillede. Dette forhold afspejler sig klart i den overordnede finansiering og struktur i hele den danske idrætssektor⁶.

Alligevel er der over de seneste to-tre årtier sket voldsomme forandringer, ikke kun i det samlede billede af frivilligheden og befolkningens motions- og sportsvaner, men i lige så høj grad i den sam-

⁵ Pilgaard, 2009

⁶ Den overordnede økonomi og struktur i den danske idrætssektor er beskrevet indgående i kapitel 1 i Breddeidrætsudvalgets rapport 'Idræt for alle – baggrund og analyse'. Kulturministeriet, 2009

lede organisering af idrætten – såvel inden for idrætsorganisationernes traditionelle sfære som udenfor.

Der er på det nærmeste sket en eksplosion i antallet af aktører på idrætsområdet, og dette forhold afspejler sig naturligvis i stigende grad såvel i det samlede kursus- og uddannelsesudbud i idrætssektoren som i de behov, der gælder for kurser og uddannelsers faglige indhold og emnefelter i den civile sektor.

Internt i den organiserede idræt er der eksempelvis sket en fokusering og professionalisering på mange områder. Professionaliseringen af eliteidrætten har for alvor taget fart i de seneste årtier efter frigivelsen af betalt fodbold i 1978 og etableringen af Team Danmark syv år senere. I 1994 fulgte det første egentlige erhvervsøkonomiske tiltag internt i idrætten, da Idrætsfonden Danmark (i dag Sport Event Denmark) så dagens lys i jagten på at hverve internationale idrætsbegivenheder og derigennem sikre større turistindtægter og synlighed til Danmark.

Andre nye aktører med særlige formål og målsætninger og ofte en ny specialiseret viden, der er kommet til med den organiserede idræt som væsentlig målgruppe eller interessant inden for de seneste 5-20 år, er Lokale- og Anlægsfonden, Idrættens Analyseinstitut/Play the Game, ISCA, Elitefacilitetsudvalget, Skoleidrættens Udviklingscenter, Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning for blot at nævne nogle af de mest markante. Samtidig er der også sket interne fusioner og strukturændringer i de store idrætsorganisationer, hvor Dansk Idræts-Forbund og Danmarks Olympiske Komité i 1993 fusionerede til Danmarks Idræts-Forbund, mens DDGU og DDSG&I i 1992 fusionerede til DGI.

Forandringerne i idrættens organisationsbillede er også påvirket af samspillet med det lokale niveau, hvor der dels mange steder er opstået stærke kommunale fritidsforvaltninger med selvstændige idrætspolitikker efter kommunalreformen i 2007, dels er opstået mange kommunale eller halvkommunale elite- og eventsekretariater eller idrætsråd, der alle som udgangspunkt orienterer sig mod idrætsorganisationerne og foreningslivet.

Heller ikke det lokale foreningsliv, som oftest er i fokus for den idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesvirksomhed, er en homogen størrelse. Foreningsbegrebet spænder uhyre vidt fra små aktivitetsfællesskaber med ganske få medlemmer til store, markedsorienterede foreninger med flere ansatte samt en betydelig arrangements- og projektvirksomhed og ansvar for drift og udvikling af faciliteter.

Den professionelle sport, især fodbold, men også håndbold, ishockey, golf og cykling m.fl., har i løbet af ganske få årtier fået en dominerende mediemæssig og økonomisk rolle, og inden for hver enkelt idrætsgren eller specialforbunds domæne opstår til stadighed nye organisationer og strukturer som spillerforeninger, trænersammenslutninger, ligaforeninger etc., der indgår i et til tider kompliceret og modsætningsfyldt samspil med de etablerede idrætsforbunds og organisationers nationale og regionale led samt de lokale idrætsforeninger.

Tilsammen har de senere års mange knopskydninger i idrættens organisationslandskab kombineret med den fortsatte begunstiggelse af idrættens hovedorganisationer i forhold til den statslige finan-

siering gennem tipsmidlerne gradvist ført til et øget politisk forventningspres til idrættens organisationer om at vise et større samfundsmæssigt ansvar og byde ind på andre dagsordener end dem, der specifikt vedrører udvikling af det frivillige foreningsliv og de enkelte idrætsgrene. Denne udfordring har idrættens hovedorganisationer i de senere år i høj grad signaleret, at de vil tage på sig – eksempelvis i DIF's politikatalog for 2011-2014.

På kursus- og uddannelsessiden betyder udviklingen derfor, at DIF og specialforbundene og de øvrige idrætsorganisationer ikke blot skal bidrage til foreningernes udvikling og den rent idrætsfaglige uddannelse af foreningernes frivillige gennem kursus- og uddannelsesvirksomheden. De skal til en vis grad også sikre, at den organiserede idræt er motiveret for og kvalificeret til at byde ind på mange af de nye, mere specifikke dagsordener, som den engagerer sig i og forpligter sig til at byde ind på. Samtidig har mange af de nye aktører på linje med idrætsorganisationerne og forbundene udviklet selvstændig kursus-, konference- og uddannelsesvirksomhed eller på anden vis indgået i samarbejder om kurser og uddannelser på idrætsområdet.

Den tiltagende professionalisering af eliteidrætten har skabt øget fokus på rent trænerfaglige kompetencer og det medfølgende støtteapparat. Men den organiserede idræt har også engageret sig på mange andre fronter som opgaveløser i samarbejde med eksempelvis skoler og skolefritidsordninger på integrationsområdet, i forhold til sundhed og sundhedsfremme, på eventområdet osv.

Med andre ord skal kursus- og uddannelsesvirksomheden i DIF, specialforbund og øvrige idrætsorganisationer ikke længere kun rette sig mod foreningsidrætten og dennes frivillige ledere og trænere. I stigende grad skal kursus- og uddannelsesvirksomheden også orientere sig mod stigende faglige krav, hel- eller halvprofessionelle ledere og trænere samt nye idrætspolitiske behov, prioriteringer og konstellationer, som idrættens organisationer kan understøtte eller fremme gennem deres uddannelsespolitik.

Den største konkurrence kommer dog udefra

Som det fremgår af de ovenstående afsnit, er hele den organiserede idræt fra idrætsorganisationer til de lokale foreninger og de enkelte frivillige trænere og ledere eller foreningsmedlemmer i sig selv blevet et stadigt mere komplekst landskab gennem de seneste to-tre årtier.

Det allerstørste pres for at sikre en tidssvarende og velfungerende kursus- og uddannelsesvirksomhed i den frivillige sektor kommer dog fra andre sektorer i samfundet med andre rationaler end dem, som præger den frivillige, foreningsbaserede idræt i tilgangen til idræt.

Hvor den frivillige sektor i høj grad bygger på et kulturpolitisk rationale, hvor idrætten i sig selv anses som støtteværdig, fordi idrætsaktiviteterne indeholder nogle individuelle og samfundsmæssige kvaliteter, har andre dele af samfundet i stigende grad fået øje på potentialer i idrætten, som man søger at stimulere gennem politikker og strategier, der ikke nødvendigvis baserer sig på foreningslivet og den frivillige del af idrætten.

Mest påfaldende er sundhedsrationalet, der i takt med øget dokumentation for betydningen af fysisk aktivitet i en sundhedsmæssig sammenhæng er rykket ind på dagsordenen som et væsentligt

element i den offentlige forebyggelses- og sundhedspolitik. Hvor foreningsidrætten i udgangspunktet først og fremmest er drevet af lystrationaler og målrettet mod idrætsforeningernes medlemmer, er idræt og fysisk aktivitet ud fra et sundhedsrationale i lige så høj grad rettet mod grupper, der *ikke* er idrætsaktive eller tilstrækkeligt fysisk aktive i hverdagen.

Sundhedsrationalets fremmarch – eller velfærdsrationalet – som en del af idrættens eksistensberettigelse betyder således, at idrætsorganisationerne og idrætsforeningerne i stigende grad forventes at udvikle tilbud til nye, tidligere inaktive grupper, i takt med at samfundet ikke kun prioriterer foreningsidrætten ud fra et kulturpolitisk rationale, men ligeledes søger at fremme idræt og bevægelse i samfundet gennem skoler, institutioner, trafik- og byplanlægning og aktiverende arkitektur, partnerskaber med fitnesscentre, fysioterapeuter, sundhedspersonale, pasningstilbud osv.

Tendensen forstærkes yderligere af det forhold, at kommunerne siden strukturreformen i 2007 ikke blot har det overordnede ansvar for at støtte og stille faciliteter til rådighed for foreningsidrætten, men også for forebyggelse og sundhedsfremme for alle borgergrupper. Herved opstår i kommunerne et forstærket incitament for at tænke fritidspolitikken i helheder med kommunernes generelle velfærdsopgaver.

Idrættens potentiale inddrages også i stigende grad i andre velfærdssammenhænge end sundhed, eksempelvis i integration og social inklusion, pædagogik, psykiatriske behandlingstilbud m.m. For idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed betyder udviklingen naturligvis, at der opstår et øget behov for uddannelser, der giver foreningerne redskaber til at håndtere nye målgrupper af idrætsuvalte mindre motiverede målgrupper. Men udviklingen har samtidig betydet en kraftig vækst inden for de seneste ti år i idræts- og sundhedsrelaterede uddannelsestilbud i det offentlige uddannelsessystem.

Velfærdsmotivens stigende betydning i idrætten medfører altså både øget konkurrence til idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed og nye krav til indholdet i idrætsorganisationernes og specialforbundenes kursus- og uddannelsesvirksomhed.

Samme tendens gør sig i mindre, men dog udpræget grad gældende i forhold til de senere års professionalisering og kommercialisering af idrætten. I forhold til eliteidrætten og den professionelle del af idrætten og håndteringen af store events og professionaliserede foreninger, idrætsorganisationer og idrætsfaciliteter opstår nye uddannelsesbehov i den frivillige del af idrætten. Samtidig er der opstået en række nye målrettede, formelle uddannelsestilbud i den offentlige sektor inden for oplevelsesøkonomi eller sportsmanagement, som konkurrerer på indhold og kvalitet med idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsestilbud på det organisatoriske og merkantile område.

Indirekte lægger denne udvikling pres på kvaliteten af kurser- og uddannelser i den frivillige sektor, idet man kan forvente, at et stort antal unge med en idrætsspecifik lederuddannelse fra offentlige uddannelser i sportmanagement, oplevelsesøkonomi og beslægtede fag i de kommende år vil søge at gøre idrætten til deres levevej enten ved at søge mod den kommercielle sektor eller ved at finde beskæftigelse i den organiserede idræt.

Kommercieliseringstendenserne gør sig ikke kun gældende i forhold til eliteidrætten, men i lige så høj grad i forhold til motionsidrætten, hvor nye aktører som kommercielle fitness- og wellness-centre, danseinstitutter, kampsportsinstitutter eller udbydere i grænselandet mellem idræt og fritidsliv har haft en voldsom fremgang i det senere år.

Foreningsidrætten har som følge af den stigende efterspørgsel fra voksne, der ønsker at være fysisk aktive, tabt markedsandele i forhold til den voksne del af befolkningen uden at opleve en egentlig medlemstilbagegang. Uden for radaren i forhold til idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed og det offentlige uddannelsessystem er derfor opstået en lang række private motions, sports og fitnessstilbud med deraf følgende uddannelsesstilbud, der i høj grad målretter sig mod den kommercielle del af idrætsmarkedet.

Behov for et helhedssyn på idrætssektoren

Som det fremgår af Delrapport 1, er der inden for få år sket en voldsom vækst i idrætsmarkedet generelt og i det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesmarked i særdeleshed. Idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesstilbud er fortsat vigtige, men DIF og specialforbundene skal i fremtiden operere på et decideret uddannelsesmarked, hvor samspillet mellem den organiserede idræt og den offentlige og/eller den kommercielle sektor bliver mere komplekst, og hvor såvel uddannelsesstilbuddenes indhold og tilrettelæggelse som antallet af udbydere er stigende.

Den voldsomme vækst i antallet af idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesstilbud og forandringerne i befolkningens idrætsvaner er i høj grad sket uden, at en overordnet planlægning eller et samfundsmæssigt helhedssyn har ligget bag. Udviklingen synes at være accelereret i løbet af de seneste ti år

Idrætssektoren og det underliggende kursus- og uddannelsessystem er blevet en kompleks sektor, hvor aktørerne opererer ud fra forskellige civilsamfundsmæssige, markedsmæssige eller velfærdsmæssige rationaler. Fra tid til anden støder disse rationaler sammen og skaber en skærpet konkurrence mellem aktørerne, som naturligvis også vil påvirke idrætsorganisationernes og specialforbundenes kursus- og uddannelsesvirksomhed.

Det er ingen naturlov, at de etablerede idrætsorganisationer fremover vil have samme markedsandele eller generelle dominans i forhold til at dække behovene for kurser og uddannelse i foreningslivet, og det er heller ingen naturlov, at idrætsorganisationernes kursus- og uddannelsesvirksomhed behøver byde ind på alle dagsordener eller alle behov for kurser og uddannelser i idrætssektoren. Kunsten for de enkelte aktører på kursus- og uddannelsesområdet bliver at positionere sig strategisk i forhold til den generelle udvikling og udvikle de rette tilbud til målgrupperne.

Men samtidig bør de traditionelt største og mest ressourcestærke udbydere af kurser og uddannelser på idrætsområdet, DIF og DGI, måske overveje, om de fremover bør engagere sig mere i at sikre et samlet overblik over det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesmarked, herunder bidrage til, at tilbuddene i såvel den frivillige som den kommercielle og den offentlige sektor har en tilstrækkelig faglig kvalitet og relevans i forhold til fremtidens overordnede behov og tendenser i idrætssektoren.

Kortlægning af idrætsrelaterede uddannelser i Danmark

Kortlægningen af idrætsrelaterede uddannelser i Danmark (Delrapport 1) har fokus på offentlige og private uddannelser relaterede til idrætssektoren. Den civile sektor med idrætsorganisationernes egne uddannelser er således ikke med.

Idrætsrelaterede uddannelser skal i denne sammenhæng forstås bredt og ud over de rene idrætsfag har kortlægningen medtaget uddannelser med særlig specialisering i sport/idræt som for eksempel på det pædagogiske område, merkantile uddannelser med idrætslig toning samt på det sundhedsfaglige område⁷.

Kortlægningen viser et uddannelseslandskab i den offentlige sektor, der siden år 2000 har fået 37 nye idrætsrelaterede uddannelser eller specialiseringer. Tidligere var det primært universiteternes idrætsstudier, læreruddannelserne samt de sundhedsrelaterede uddannelser, der havde relationer til idræt og fysisk aktivitet, men såvel på disse traditionelle felter som på nye områder sker en rivende udvikling på uddannelsesområdet.

Siden 2000 har særligt erhvervsfaglige uddannelser, efter- og videreuddannelser samt de merkantile områder udviklet tilbud med idræt som omdrejningspunkt. Der er kommet nye specialemuligheder på både Aarhus og Aalborg Universitet, ligesom to nye kandidatuddannelser er på vej i Esbjerg under Syddansk Universitet. I alt var ca. 15.387 studerende i foråret 2011 i gang med en idrætsrelateret uddannelse⁸.

Den private sektor har ligeledes en næsten uoverskuelig underskov af kurser og uddannelser inden for forskellige grene af idrætten. Generelt er det på grund af manglende dokumentation vanskeligt at sige ret meget om 'førbilledet' for den private sektor, men det forekommer dog sigende for tendensen på området, at hvor Idan ved en registrering af private uddannelser på fitnessområdet i 2008 havde medtaget ni udbydere af forskellige fitnessuddannelser⁹, har Idan i denne kortlægning via desk research fundet frem til 59 private uddannelsesudbydere, hvoraf 25 er fitnessrelaterede¹⁰.

I det følgende gennemgås kort udviklingen inden for de forskellige offentlige uddannelsestyper. For yderligere information henvises til den samlede kortlægning i Delrapport 1: 'Idrætsrelaterede uddannelser og kurser i Danmark – en kortlægning af offentlige og private uddannelser'.

Erhvervsuddannelserne

De ni idrætsrelaterede erhvervsuddannelser i kortlægningen er alle etableret efter 2000. De fire af dem er etableret siden Idans kortlægning af området i 2008. Alle de nye uddannelser er blevet til i samarbejde med erhvervslivet/aftagere i idrætssektoren.

⁷ Almene ledelsesuddannelser, medierelaterede, IT-relaterede og forvaltningsmæssige uddannelser er således ikke medtaget i notatet, selv om det er områder, der potentielt har stor indflydelse på idrætssektoren, da der i uddannelsesforløbene ikke er specifikke idrætsfag.

⁸ Se bilag 1 i Delrapport 1 for en niveaudelt oversigt over kortlægnings offentlige uddannelser.

⁹ Storm og Brandt, 2008, p.347

¹⁰ Se bilag 2 i Delrapport 1 for en oversigt over kortlægningens private uddannelser.

De første idrætsrelaterede erhvervsuddannelser satte med greenkeeper- og groundsmanuddannelserne fokus på, hvad det kræver at vedligeholde visse former for idrætsfaciliteter optimalt. Senere er fitnessinstruktøruddannelsen og de mere merkantile uddannelser til eventassistent/eventkoordinator kommet til.

Med uddannelserne til svømmebadsassistent og natur- og friluftsfremmedler forfølger erhvervsuddannelserne nu et andet spor, der har stor efterspørgsel: Medarbejdere med kompetencer til at stå for vedligehold og drift, men som samtidig har en pædagogisk og formidlingsmæssig faglighed.

For traditionelle halbestyrere mangler et formelt uddannelses tilbud stadig. Halinspektørforeningen og FOA arbejder aktuelt med etableringen af en halassistentuddannelse. Målet er at have en uddannelse klar til godkendelse til efteråret 2011 med første optag foråret 2012.¹¹

Ca. 300 studerende var på kortlægnings tidspunktet i gang med en af de ovennævnte uddannelser.

Korte videregående merkantile uddannelser

Kortlægningen identificerede fire idrætsrelaterede uddannelser af denne type. Serviceøkonom i Sport og Event Management i Randers blev etableret som det første tilbud i år 2000. Fitness og Wellness i Randers kom til i 2003 efterfulgt i 2005 af en serviceøkonomuddannelse i Aalborg med fokus på sportsmanagement.

Hvor de tre nævnte uddannelser er toninger af serviceøkonomuddannelsen, er den senest etablerede af de idrætsrelaterede korte videregående uddannelser (Handelsøkonom Event Management, Horsens, 2010) baseret på handelsøkonomuddannelsen og har fokus på eventmanagement. I alt var ca. 135 studerende i foråret 2011 i gang med en af disse uddannelser.

Mellemlange videregående uddannelser

Blandt de mellemlange videregående uddannelser har de pædagogiske¹² og de sundhedsfaglige¹³ fag næsten alle en lang historie i Danmark. Uddannelsen til psykomotoriker er den yngste af uddannelserne. Den har som privat uddannelse eksisteret siden 1940'erne, blev SU-godkendt i 1986 og endelig i 2002 en del af det offentlige uddannelsessystem som en professionsbacheloruddannelse.

En række mellemlange videregående uddannelser med et mere merkantilt sigte er derimod alle etableret siden 2004.

De idrætsrelaterede merkantile uddannelser

Kortlægningen identificerede tre merkantile uddannelser på bachelorniveau. Professionsbachelor i Leisure Management (Nykøbing Falster) og professionsbachelor i Sportsmanagement (Aalborg og

¹¹ Kilde: Jørgen Mosbæk, formand, Halinspektørforeningen

¹² Pædagog- og læreruddannelsen er medtaget i kortlægningen.

¹³ Fysioterapeut, ergoterapeut, ernæring og sundhed samt psykomotorikuddannelsen er medtaget i kortlægningen.

Lyngby) er selvstændigt udviklede uddannelser. I København, Slagelse og Esbjerg kan studerende 'tone' en bachelor i almen erhvervsøkonomi (HA) med en idræts- og eventorienteret specialisering.

De idrætsrelaterede sundhedsfaglige og pædagogiske uddannelser

Fælles for de generelle sundhedsfaglige og pædagogiske uddannelser i Danmark er, at det stigende fokus på sundhedsfremme og fysisk aktivitet i samfundet har givet mange af disse uddannelser et stadig tættere samspil med dele af idrætssektoren.

De idrætsrelaterede sundhedsuddannelser har med undtagelse af ergoterapi alle haft et stigende optag siden år 2000. Særligt markant er Ernæring og Sundhed med to nye uddannelsessteder gået fra et optag på 239 i 2000 til 725 i 2009.

De idrætsrelaterede pædagogiske uddannelser har med læreruddannelsen rødder tilbage til det 18. århundrede, og idræt i skolen har på mange måder været central for børn og unges fysiske aktivitet. På mange læreruddannelser er det muligt at tage idræt som et stort linjefag.

I den pædagogiske uddannelse er 'sundhed, krop og bevægelse' siden 2007 blevet en af tre hovedlinjer, som de studerende kan vælge at specialisere sig i.

I forbindelse med de pædagogiske uddannelser er der i løbet af de senere år desuden opstået nye tiltag, hvor uddannelserne i endnu højere grad kombineres med specifikke idrætslige færdigheder. Siden 2009 har en ridepædagoguddannelse eksisteret i Kolding og Nykøbing Falster. I Skive og Viborg kan man kombinere læreruddannelsen med en elitetræneruddannelse, og i Silkeborg er der i samarbejde med DHF og DBU mulighed for at gå på en sportstrænerlinje

Både lærer- og pædagoguddannelsen har generelt haft faldende antal optagne siden år 2000. Ved kortlægningstidspunktet var ca. 4.093 pædagogstuderende ved at specialisere sig i 'sundhed, krop og bevægelse', og ca. 1.211 lærerstuderende var i gang med linjefaget i idræt. 11 ud af 17 seminarier tilbød på kortlægningstidspunktet det store linjefag i idræt¹⁴. Fire seminarier havde idræt som lille linjefag, mens to seminarier slet ikke havde idræt som linjefag.

De lange videregående uddannelser

Idræt som universitetsfag har eksisteret siden 1909, hvor 'gymnastikteori' blev oprettet ved Københavns Universitet. Det er imidlertid et område i betydelig vækst i disse år. I 1970 blev et universitetsstudium oprettet i Odense ved Syddansk Universitet, i 1997 ved Aarhus Universitet og senest er det fra 2007 også muligt at læse idræt ved Aalborg Universitet.

Alle fire uddannelsessteder har tilbud på såvel bachelor- som kandidatniveau og et øget optag af studerende. Fra 2000 til 2009 næsten fordobledes antallet af bachelorstuderende på idrætsområdet fra 597 studerende i 2000 til 1.056 studerende i 2009.

¹⁴ Det store linjefag er et to-årigt forløb, der svarer til 72 ECTS-point, mens det lille linjefag svarer til 36 ECTS-point og er et et-årigt forløb.

Idrætsstudiernes forskningsområder og specialer er:

- København Universitet: Integreret fysiologi, Molekylær fysiologi, Motorisk kontrol og biomekanik, Idræt, politik og velfærd samt Krop, læring og identitet
- Syddansk Universitet: Bevægelse, idræt og samfund (BIS), Exercise epidemiology (ExE), Fysisk aktivitet og sundhed i arbejdslivet (FAS), Klinisk biomekanik (KB), Muskelfysiologi og biomekanik (MoB) og Muskuloskeletal funktion og fysioterapi (FoF)
- Aarhus Universitet: Biologisk idrætsteori og humanistisk-samfundsvidenskabelig forskning
- Aalborg Universitet: Disciplinspecifikke trænerkompetencer(cand.scient.) samt specialisering inden for idræsteknologi og udvikling af sportsudstyr(cand.scient.tech)

Idrætsstudiets aktuelle popularitet blandt de studerende illustreres af udviklingen i Aalborg, hvor idræt har oplevet en fremgang både i antallet af ansøgere og optagne studerende trods studiets relativt korte levetid. Man optog således 66 studerende i 2007, 63 i 2008, 81 i 2009 og 127 studerende i 2010.

Syddansk Universitet påtænker at opstarte en kandidatuddannelse i Esbjerg med start i 2013. Uddannelsen skal indeholde to parallelle linjer: Idræt og Sundhed samt Konkurrence og eliteidræt.

Forskningsfeltet inden for idræt er også stort. Der er pt. 99 ph.d.-studerende indskrevet ved Københavns, Syddansk og Aarhus Universiteter. Syddansk Universitet har klart flest ph.d.-studerende tilknyttet inden for feltet med 53 studerende. København Universitet har 39 og Aarhus har 9.¹⁵

I kortlægningen er desuden medtaget kandidat i oplevelsesøkonomi, som udbydes ved Aarhus Universitet under Aarhus School of Business, der har et årligt optag på ca. 39 studerende.

Videre- og efteruddannelser

Dette område er et af de hurtigst voksende uddannelsesområder siden år 2000. Videre- og efteruddannelses tilbuddene er reguleret af lov om erhvervsrettet grunduddannelse og videregående uddannelse for voksne. I loven fra 2001 blev det for første gang muligt for institutionerne at tilbyde kurser som indtægtsdækket virksomhed¹⁶. Det betyder, at der er kommet en række nye tilbud, som kan supplere ordinære uddannelser og give deltagerne en særlig profil på idrætsområdet.

Kortlægningen identificerede én akademiuddannelse¹⁷, ni diplomuddannelser og fire masteruddannelser, der er idrætsrelaterede. Uddannelserne har både fokus på undervisning i idræt, ledelse i idræt, sundhed og idræt samt enkelte med fokus på faciliteter og motions- og kulturplanlægning.

Dette område viser en tendens til tværfaglige og tværsektorielle samarbejder. Akademiuddannelsen og diplom i Idrætsledelse er for eksempel etableret i samarbejde mellem DIF, University College

¹⁵ Kilde:

http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/Iob_Idraet_og_biomekanik/Forskning/Forskeruddannelsesprogrammer/REPS/PhD+Students

¹⁶ Kilde: Susanne Irvang Nielsen, fuldmægtig, Undervisningsministeriet

¹⁷ Ud over den akademiuddannelse, der tilbydes på Syddansk Idrætsleder Akademi udbyder Herning Idrætsleder Akademi et enkelt modul, der er idrætsmålrettet med mulighed for senere at fortsætte på den almene videreuddannelse.

Syddanmark og Syddansk Universitet. Diplom i golfmanagement ved University College Nordjylland er udviklet i samarbejde med Golfens Administrative Forening, Dansk Golf Union og DIF, og specialiseringerne 'senioridrætskonsulent' og 'konsulent i udeliv og motion' under den pædagogiske diplomuddannelse er udviklet i samarbejde med DGI.

Uddannelser i den private sektor

Gotvedskolen og Paul Petersen Idrætsinstitut er begge private, men SU-godkendte uddannelser. Dertil har kortlægningen identificeret 57 private uddannelses tilbud, som ikke er reguleret efter nationale standarder. Det medfører, at der er stor forskel på længde, indhold og kvalitet i de enkelte uddannelser. Kortlægningen tager dog ikke højde for det faglige indhold af de medtagne uddannelser.

Kortlægningen identificerede 25 fitnessuddannelser, 17 uddannelser med fokus på 'krop og sind', fire danseuddannelser, seks kampsportsuddannelser samt fem uddannelser med relation til idrætspsykologi. Én uddannelse uddanner i børne- og sansemotorisk udvikling.

De private uddannelser udbydes fortrinsvis i eller omkring København og Aarhus. Enkelte systemer som Cross Fit, Les Mills og Zumba er en del af internationale varemærker, og uddannelserne foregår i udlandet.

Idrætshøjskoler og sportscolleges

Antallet af idrætshøjskoler er det samme som ved Idans kortlægning i 2008. Der har dog været en lille vækst i årselever fra 976 i 2003 til 1.175 i 2009/10.

Antallet af sportscolleges er i fremgang. I 2008 registrerede Idan 21 sportscolleges. På trods af at tre af disse siden er lukket¹⁸, bruger mindst 27 tilbud nu betegnelsen sportscollege om sig selv. Der er stor forskel på organisering, optagelsesform og ambitioner blandt de registrerede sportscolleges. Samlet var der i foråret 2011 i alt 1.658 elever på de 27 skoler.

¹⁸ Vejen Sports College, Ribe Sports College og Danish Badminton College

Kurser og uddannelser i foreningsregi – en medlemsundersøgelse

Delrapport 2 er en medlemsundersøgelse, der med udgangspunkt i et spørgeskema til 23 aalborgensiske idrætsforeninger analyserer foreningsmedlemmernes motiver, motivation og barrierer for at tage på kurser/uddannelser i foreningsregi.

Kursuserfaring

Undersøgelsen viser, at næsten halvdelen af medlemmerne (42,8 pct.) har kursuserfaring fra foreningslivet. Dette resultat må læses med det forbehold, at det formentlig er foreningernes mest kursus- og uddannelsesinteresserede, der har haft størst interesse i at deltage i undersøgelsen. Alligevel viser resultatet en tendens til, at det ikke blot er foreningernes nuværende ledere og trænere, der bruger kursustilbuddene fra idrætsorganisationerne. Der er generelt en stærk kursustradition i den frivillige sektor på idrætsområdet.

Flere mænd end kvinder tager på kursus i foreningsregi, og blandt lederne og trænere i undersøgelsen har næsten 80 pct. været på kurser/uddannelse i forbindelse med foreningsarbejde.

Kursusvillighed

Et af de meget interessante resultater af undersøgelsen er, at kursuserfaring giver medlemmer lyst til yderligere uddannelse. Det påvirker tydeligt medlemmernes villighed til at tage på kurser i fremtiden, at de tidligere har været på et kursus. Samlet kan ca. 40 pct. af respondenterne forestille sig at deltage i kurser i fremtiden. Hvis man kun ser på respondenter med erfaring fra tidligere kurser/uddannelser er tallet 68,8 pct.

Ledere og trænere er de målgrupper mange kurser retter sig mod. De har centrale funktioner i foreningerne og er særligt interessante i forhold til uddannelse. Det afspejler sig tydeligt i undersøgelsens resultater. Begge grupper har som nævnt stor kursuserfaring og det er de grupper, der er aller mest kursusvillige. 73,1 pct. af lederne og 81,4 pct. af trænere kunne forestille sig at tage på kursus igen.

En sidste faktor med tydelig indflydelse på medlemmernes lyst til at deltage i kurser er alder. Det er særligt de unge i en 'fri' livsfase, der er interesserede i at uddanne sig i foreningsregi.

Motiver og motivation

Undersøgelsen viser, at medlemmer med kursuserfaring primært forklarer deres kursusdeltagelse med, at det er spændende at lære noget nyt. Lysten driver værket, og kurserne giver kvalifikationer og kompetencer, som medlemmerne kan bruge i foreningen. Mange medlemmer har også været på kursus, fordi de er blevet opfordret til det.

Den sidste begrundelse understreger foreningens betydning for, om medlemmerne prioriterer at deltage i kurser eller ej. Lederne i undersøgelsen var i stor udstrækning enige i, at deres foreninger prioriterer kurser og uddannelser højt, og at de er gode til at opfordre deres medlemmer til at deltage i kurser/uddannelser.

Foreningen påvirker også medlemmernes motivation for at deltage i kurser mere indirekte. Undersøgelsen viste en klar sammenhæng mellem kursusvillighed og medlemmernes deltagelse i sociale arrangementer i foreningen. Jo flere arrangementer respondenterne har deltaget i det seneste år, desto mere kursusvillige er de. To andre sociale faktorer ser ud til, at betyde noget for motivationen for at deltage i kurser: 1) kendskab til bestyrelsen og 2) om respondenterne har andre familiemedlemmer i foreningen.

Der er generelt et godt kendskab til bestyrelserne i foreningerne blandt respondenterne, og hvis man som foreningsmedlem kender alle i bestyrelsen er kursusvilligheden større.

49,5 pct. af respondenterne har ikke familiemedlemmer, der er aktive i foreningen. Resten har markeret, at de har ægtefælle, et barn, flere børn, deres forældre eller andet familie i foreningen. Kursusvilligheden er størst for respondenter, der har deres forældre og dem der har flere børn i foreningen.

Medlemmerne er allermest interesserede i de idrætsspecifikke kurser med fokus på teknik og taktik. Særligt trænerne har fokus på idrætsspecifikke kurser med 92,4 pct., der foretrækker¹⁹ idrætsspecifikke kurser. Lederne er ikke helt så fokuserede på denne type kurser og er med 80,5 pct. den gruppe, der har færrest, der foretrækker denne form for kurser.

Engagementet i den enkelte idræt er i sig selv er en stor motivationsfaktor for at tage på kursus. For eksempel stiger den generelle kursusvillighed, jo højere niveau medlemmerne dyrker konkurrence på, og jo vigtigere respondenterne vurderer foreningen er for idrætsgrenens udvikling, jo mere interesserede er de i at deltage i kurser/uddannelser i fremtiden.

Barrierer for at deltage i kurser/uddannelse

Respondenternes hyppigste begrundelser for ikke at have deltaget i kurser/uddannelse i foreningsregi er, at de aldrig er blevet spurgt. Mange respondenter vidste ikke, at kursusdeltagelse var en mulighed, mens andre begrundede deres manglende deltagelse med, at de ikke har tid og har andre prioriteter.

En anden barriere kan være viden om, hvor man kan finde kursustilbuddene. I undersøgelsen blev medlemmer med kursuserfaring og lyst til at tage på kursus spurgt, om de ved, hvor de skal finde kurserne. Blandt trænerne og lederne svarede omkring 90 pct. ja, men blandt de 'aktive medlemmer' havde over 35 pct. ikke viden om, hvor de kunne finde kursus- og uddannelsesstilbud, selvom de tidligere havde været på kursus.

¹⁹ 54,8 pct. har svaret 'enig' til udsagnet og 37,6 pct. har svaret 'delvist enig'.

Undersøgelsen viser, at respondenterne i højere grad foretrækker kortere kurser end lange uddannelser. Generelt er weekender et godt tidspunkt for kurser/uddannelser.

Resultaterne viser også en tendens til, at forskellige tidspunkter for afvikling af kurser tiltaler forskellige målgrupper. For ledere og trænere passer 'gå-hjem-møder' på hverdagsaftener godt ind i hverdagen. For de 16-19-årige og medlemmer over 60 år passer det godt med tilbud i dagtimerne på hverdage. De unge på 20-29 år er mest enige i at foretrække kurser i weekenden.

DIF – perspektiver og udviklingsmuligheder

Traditionelt har idrætsorganisationerne i Danmark haft fokus på uddannelse af ledere, trænere, dommere, officials og andre frivillige i foreningsidrætten. DIF's spørgeskemaundersøgelse blandt specialforbundene (2011) viser, at uddannelse vægtes højt. 70 pct. af de deltagende specialforbund har en uddannelsespolitik, 82 pct. har afsat et selvstændigt budget til området, mens 93 pct. har gennemført uddannelser det seneste år.

Både kortlægningen og medlemsundersøgelsen understreger ligeledes, at traditionen for 'læring for livet' trives i bedste velgående.

Kortlægningen viser, at der fortsat sker en voldsom vækst i videreuddannelser i både den offentlige og den private sektor. Fremkomsten af nye uddannelsesstilbud ser imidlertid ikke ud til at begrænse foreningsmedlemmers lyst til at tage på kurser i foreningsregi.

Medlemsundersøgelsen viser, at selv om respondenterne har deltaget i kurser og uddannelser i deres fritid uden for foreningsregi, er de stadig meget interesserede i kurser i forbindelse med foreningen. Faktisk tyder medlemsundersøgelsen på, at jo mere erfaring med uddannelse respondenterne har, jo mere har de lyst til at deltage i kurser og uddannelser.

Ikke desto mindre sker udbuddet af idrætsrelaterede kurser og uddannelser i stigende grad på et kompetitivt marked, hvor det er vigtigt at holde sig for øje, hvad der er idrætsorganisationernes kerneydelser i forhold til det frivillige foreningsliv. Begge delrapporter peger på, at idrætsorganisationerne har gode kort på hånden i forhold til fremtidens idrætsrelaterede kurser og uddannelser:

- Idræt og sport bevæger og engagerer – kerneydelserne er populære, lystbetonede og motiverer foreningsmedlemmerne, ligesom idræt og sport bruges i mange sammenhænge for at opdyrke nye markeder og varetage forskellige formål.
- Det sociale element i foreningslivet skaber motivation og engagement, som i sig selv fremmer villigheden til at deltage i kurser og uddannelser.

Med dette in mente opstilles nedenfor en række punkter til overvejelse baseret på koblingspunkter mellem Delrapport 1 og 2. DIF og de enkelte specialforbund har forskellige traditioner, prioriteter og strukturer på uddannelsesområdet, hvorfor nogle punkter vil være mere relevante for enkelte modtagere end andre.

Anbefalingerne kan sammen med DIF's interne analyse og erfaringer i forhold til DIF's og specialforbundenes uddannelses- og kursusvirksomhed indgå som beslutningsgrundlag for DIF's fremtidige strategier for kursus- og uddannelsesvirksomheden i DIF og specialforbundene.

Hovedpunkter til refleksion

Kurser og uddannelser i den civile sektor

- **Det starter i foreningen. Klubudvikling som et strategisk redskab:** Foreningen er basen for rekruttering af deltagere til kurser og uddannelser. Medlemmerne motiveres gennem en velfungerende og aktiv forening. Kendskabet til foreningen og medlemmernes sociale engagement og familiemæssige netværk i foreningen påvirker i udpræget grad, om medlemmerne har lyst til at uddanne sig i foreningsregi. Klubudvikling kan på samme tid være med til at skabe mere kvalitet og faglighed i foreningerne og styrke det enkelte specialforbunds kontakt til foreningerne.
- **Idræt i fokus:** I planlægningen af kursus- og uddannelsesstilbud er det vigtigt at huske, at engagementet i idrætsgrenen i sig selv ofte er en central motivationsfaktor for kursusudtagelse.
- **Målgrupper i forhold til afviklingsform.** De kursusformer, der passer flest medlemmer på tværs af køn og roller, er korte kurser – og gerne i weekenderne. Alligevel kan DIF og specialforbundene med fordel arbejde med en større segmentering og målretning af kurserne og deres afviklingsform i forhold til forskellige grupper af foreningsmedlemmer og frivillige trænere og ledere.
- **Indgående kendskab til deltagere og målrettet opfølgning:** For at opnå en mere præcis differentiering af målgrupperne og en kontinuerlig kontakt til brugerne af kurser og uddannelser kan DIF sætte fokus på, hvordan evalueringer af kurser og uddannelser anvendes. Der kan i nogle specialforbund være behov for at udvikle bedre monitoreringsredskaber, ligesom mere målrettet opfølgning kan øge incitamenterne til at deltage i kurser/uddannelse i fremtiden.
- **De unge som en strategisk målgruppe:** De unge er både de mest kursusvillige og interessante i forhold til at få etableret en aktiv uddannelseskultur i foreningerne. Medlemsundersøgelsen viser, at har medlemmer først erfaringer fra kurser i foreningsregi, er de meget mere interesserede i at deltage i fremtidige kurser og uddannelser. De unge kan således ses som en særlig strategisk målgruppe i forhold til eksempelvis rekruttering, prispolitik og afviklingsform. Det er samtidig i forhold til de unge, at konkurrencen mellem den foreningsbaserede idræt og den kommercielle idræt er størst.
- **Synlighed og kommunikation:** For at modvirke den konkrete barriere, at nogle medlemmer simpelthen ikke ved, hvor de skal finde kurser og uddannelsesmulighederne, kan der sættes fokus på markedsførings- og kommunikationsstrategierne i DIF og specialforbundene på kursusområdet og mulighederne for eventuelle forbedrede samarbejder på området og bedre samarbejder på tværs af specialforbund. Der er især mange unge, som trods kursuserfaring, ikke ved, hvor de skal finde kurser. Kommunikationsplatformene kan overvejes i denne forbindelse.

- **Geografisk spredning af kurser:** DIF og specialforbundene bør (fortsat) primært satse på at planlægge kurser og uddannelser så geografisk tæt på målgrupperne som muligt. For mange kursusformer og målgrupper er det vigtigt, at kurser finder sted i lokalområdet.
- **Nye behov i foreninger og bestyrelser med ansatte medarbejdere:** Foreningslivet bliver i stigende grad et arbejdsmarked – ikke kun på instruktør- og trænersiden, men også på ledersiden. Der findes kun begrænset viden om foreninger som arbejdsgivere, og det kunne eksempelvis være en god idé at undersøge udfordringerne nærmere for foreninger med ansatte på fuld tid. Blandingen af frivillige og lønnede medarbejdere kan give særlige kursus- og uddannelsesbehov for bestyrelser og ledere, og kurser på området kan samtidig være en måde at give ansatte medarbejdere et fagligt netværk.

DIF og de andre sektorer

- **Formelle eller uformelle uddannelser:** Som en central aktør i den civile sektor er det vigtigt, at DIF fortsat nøje overvejer, i hvor høj grad formelle uddannelser skal være en del af selve 'DIF-familien' eller ej. I krydspresset mellem medlemmernes ønsker, specialforbundenes mål og den voksende uddannelsessektor er det vigtigt at finde en balance, så hele det brede spektrum af foreninger og idrætter tilgodeses bedst muligt. Det er stadig de basale ydelser målrettet frivillige i foreningerne, der bør være kerneydelsen for DIF på kursus- og uddannelsesområdet. Det er her, hvor hovedparten af medlemmer har deres interesser.
- **Etablering af en formel træneruddannelse:** Det kan overvejes, om en formel træneruddannelse kan være en udviklingsmulighed for specialforbund og idrætsgrene med tradition for at have fuldtidsansatte trænere.
- **DIF og idrætssektoren generelt:** Det anbefales, at DIF fortsat overvejer organisationens rolle i forhold til udviklingen i den samlede idrætssektor. Organisationen kan overveje hvordan den ønsker at påvirke forskningsretninger og indholdsmæssig opbygning af kursus- og uddannelsesestilbuddene i hele idrætssektoren, ligesom organisationen kan have interesse i at brande frivillighed og andre aspekter af foreningslivet i forhold til andre interesser i sektoren.

Nedenfor uddybes hovedpunkterne og suppleres med overvejelser på de enkelte områder.

Det starter i foreningen – klubudvikling som et strategisk redskab

Medlemsundersøgelsen understreger, at det sociale element er vigtigt for idrættens frivillige. Undersøgelsen viser en tydelig sammenhæng mellem kursusvilligheden, og hvor mange medlemmerne kender i bestyrelsen, eller hvor mange sociale foreningsarrangementer de deltager i. Ledere deltager generelt i flest sociale arrangementer, dernæst følger trænere. Det er tydeligt, at jo flere arrangementer i foreningen respondenter har deltaget i over det seneste år, jo mere kursusvillige er de. Samtidigt er det tydeligt at foreningen for mange også er en ramme for samvær og interessefællesskab med familien. Lidt over halvdelen af respondenterne har ét eller flere familiemedlemmer, der også er medlem af foreningen. De respondenter, der har flere børn i foreningen, og dem, der har forældre i foreningen, er mere kursusvillige end resten.

I forbindelse med kursusform blev respondenterne desuden bedt om at vurdere, hvor vigtigt det er, at flere fra foreningen tager af sted sammen. Næsten halvdelen af respondenterne er enige i, at det er en vigtig faktor. Især ledere og kvindelige medlemmer foretrækker, at flere fra klubben tager af sted samtidigt.

For at styrke denne sociale holdning til foreningen kan man overveje om:

- Der kan udvikles en prisstruktur, der giver incitamenter for, at flere fra foreningen tager af sted på kursus sammen (betal for to, få tre uddannet osv.)? Det vil både øge foreningsmedlemmernes motivation for at deltage og gøre det billigere for foreningerne at få uddannet deres medlemmer samt styrke netværk og sparring, når deltagerne er tilbage i foreningen.
- Der kan udvikles 'uddannelsesstævner', så for eksempel leder- og administrationskurser er placeret på samme sted og tid? På den måde kan medlemmer af samme foreninger med forskellige funktioner i foreningen få glæde af det sociale element ved at være flere af sted sammen.
- Man kan styrke foreningernes evne til at skabe familievenlige foreninger. Kræver det nye uddannelses tilbud (til ledere) at styrke en sådan profil?

Klubudvikling

Klubfølelsen og lysten til at udvikle foreningerne er tydelig, når lederne spørges direkte. Stort set alle ledere, der ikke allerede har gang i et klubudviklingsforløb i deres forening, er interesserede i at deltage i et. Mange vil gerne benytte sig af eksterne konsulenter.

I DIF's interne spørgeskemaundersøgelse havde 72 pct. af de deltagende specialforbund uddannelser/kurser for klubberne som helhed. De resterende 28 pct. havde ikke særlige tilbud til klubberne.

Der kan således være et potentiale for:

- At flere specialforbund kan bruge klubudviklingsforløb til at optimere kontakten med deres foreninger.
- At DIF varetager generelle klubudviklingsforløb i tæt samarbejde med relevante specialforbund, der ikke selv arbejder med området, således at den vigtige kontakt til klubben kan bruges i senere sammenhæng.

Igen kan klubudviklingsforløb med fordel afholdes for flere klubber på samme tid for at skabe øget gensidig inspiration.

I forbindelse med klubudvikling skal man huske, at det er i foreningen, at rekrutteringen begynder. Medlemsundersøgelsen viser, at en bevidst uddannelsesstrategi kan være en fordel for nogle foreninger. Der er en tendens til, at der i forskellige idrætter er stor forskel på, hvem der bliver opfordret til at deltage i kurser. I nogle idrætter, er der tradition for, at man opfordrer medlemmer, der konkurrerer på højt niveau. I andre idrætter er kursisterne snarere medlemmer, der aldrig deltager i konkurrence.

I forbindelse med klubudvikling og rekruttering af frivillige (til kurser og uddannelser) kan det være centralt at stille disse spørgsmål til de forskellige foreninger: Hvorfra rekrutterer I? Og hvorfor? Det kan bryde en eventuel vanetænkning omkring, hvem der er relevante i forhold til både træner- og lederposter.

Nogle specialforbund og foreninger kan måske med fordel satse på de mest engagerede aktive – eksempelvis medlemmer, der konkurrerer på relativt højt niveau – for at udvikle fremtidens ledere og trænere på et tidspunkt i karrieren, hvor medlemmernes motivation for at deltage i kurser og uddannelse synes særlig høj. For andre kan det være givtigt at se på andre profiler i foreningen: Er der medlemmer, der er vant til at undervise? Medlemmer, der har tid og overskud eller har erfaringer fra andre typer lederposter?

Idræt i fokus

I planlægningen af kurser og uddannelser er det generelt vigtigt at huske, at selve idrættens/sporten/aktiviteten ofte er det, der primært motiverer og tiltrækker deltagerne. Det betyder ikke, at medlemmerne ikke kan se et behov for at udvikle andre kompetencer eller kvalifikationer. Det er bare ikke altid nok til at flytte medlemmerne. Et eksempel er prioritering af de vigtigste egenskaber ved trænerne sammenholdt med de kurser, som respondenterne foretrækker:

Medlemmerne vurderer, at de vigtigste egenskaber ved en træner er de pædagogiske evner: At de kan lære fra sig, kan tilrettelægge og tilpasse træningen, at de er engagerede og gode til at kommunikere med alle. Trænerne er selv i stor udstrækning enige i denne vurdering.

Alligevel er det i medlemsundersøgelsen klart, at det ikke er de pædagogiske kurser, der er mest eftertragtede. Medlemmerne generelt og trænerne specifikt (med over 90 pct.) foretrækker kurser, der især har fokus på teknik og taktik, og som er skræddersyede til deres egen sport.

Der ser således ud til at være en diskrepans mellem, hvad der vurderes at være de vigtigste trænerens egenskaber, og de kurser, der efterspørges. Det kan skyldes, at trænerne i høj grad allerede mestrer den pædagogiske side, eller det kan skyldes, at kursusvalg primært er lyststyret, og at man derfor vælger med hjertet. Hvad end grunden er, kan det overvejes:

- At sikre, at arbejdet med de pædagogiske egenskaber er en integreret del af de idrætsspecifikke, idrætsfaglige kurser.
- At debatten om den idéelle træner fortsættes både på træner og lederkurser.

Målgrupper i forhold til afviklingsform

Det følgende afsnit skal ses i sammenhæng med DIF's interne analyse af specialforbundenes erfaringer og praksis på uddannelsesområdet, hvor der er megen gensidig inspiration at hente.

Anbefalingerne nedenfor er mere generelle og udelukkende baseret på medlemsundersøgelsens resultater.

I forhold til afvikling af kurser og uddannelser er det tydeligt, at korte kurser på 4-6 timer – gerne i weekenderne – passer mange respondenter på tværs af rolle, køn og alder. Altså en videreførelse af de typiske tidspunkter for kurser i foreningslivet.

Samtidigt ser det ud til, at der med fordel i højere grad kunne differentieres mellem forskellige målgrupper under planlægningen af kurser. Særligt respondenter uden kursus erfaring er åbne for nye afviklingsformer.

Ledere og trænere

For mange ledere og trænere passer kurser på hverdagsaftener rigtig godt i deres hverdag. Det understreger pointen i afsnittet om geografi om, at kurser for disse målgrupper med fordel kan afholdes i nærområderne.

Blandt trænerne er det samtidigt over halvdelen, der foretrækker kurser uden for stævnesæsonen. Alternativt kan det overvejes, om man i andre specialforbund kan inspireres af Danmarks Basketball-Forbund, der holder stævne- og kampfri weekend én gang om året, som forbundet i stedet har udnævnt til 'Super Uddannelses Weekend'.

De unge og de ældre

Notatet 'Det frivillige arbejde under forandring'²⁰ viser, at der gennem de seneste 20 år er sket et fald i antallet af ledere/folk med tillidsposter i foreningslivet. Det viser samtidigt, at antallet af frivillige ikke nødvendigvis er faldet²¹, og at de aldersgrupper, der laver mest frivilligt arbejde, er de 13-19-årige og de 60-69-årige. Som kursusdeltagere kan disse målgrupper således være interessante. Medlemsundersøgelsen viser, at disse aldersgrupper har særlige præferencer.

De 16-19-årige og de 20-29-årige respondenter er generelt meget interesserede i at deltage i kurser og uddannelser. Samtidig er de generelt fleksible i forhold til tidspunktet for kurser/uddannelse. Begge grupper foretrækker kurser og uddannelser i weekenderne. Men der kan stadig skelnes.

De 16-19-årige

- Er den gruppe, hvor den største andel er interesserede i længerevarende uddannelser.
- Næsten hver femte foretrækker kurser i dagtimerne på hverdage, så selvom flere foretrækker kurser i weekenderne, kan der være et potentiale her.

De 20-29-årige

- Er den gruppe med den største andel, der foretrækker weekendkurser. Især blandt de mandlige respondenter.

²⁰ Se bilag 5 i Delrapport 2.

²¹ Disse resultater kan virke selvmodsigende, men peger på en ny tendens i foreningerne. Der er blevet færre ledere, der til gengæld i højere grad inddrager og rekrutterer andre medlemmer til at udføre konkrete opgaver i foreningerne.

Medlemmer over 60 år: Selv om kursusvillighed generelt falder med alderen, er der stadig stort potentiale for frivillighed og kursusdeltagelse blandt medlemmer over 60. Karakteristisk for målgruppen er:

- Kurser i dagtimerne på hverdage passer godt i målgruppens hverdag.
- De foretrækker generelt kurser i nærområdet.
- Mangel på tid er tilsyneladende ikke en barriere for målgruppen.

Nye deltagere og deltagere med kursuserfaring

Medlemsundersøgelsen viser en klar forskel på medlemmer med og uden kursuserfaring.

For eksempel er respondenter uden kursuserfaring mere interesserede i nye tiltag på uddannelsesområdet som for eksempel e-læring og kurser, hvor der opnås formelle kvalifikationer, end respondenter med kursuserfaring. For respondenter med kursuserfaring er det langt vigtigere, at kurserne kombinerer teori og praksis, ligesom de er åbne for mere varieret kursusindhold end medlemmer uden kursuserfaring.

Kursusplanlæggere kan overveje følgende punkter:

- Kan der differentieres i forhold til de to grupper i både kurser og markedsføring?
- Kan e-læring og kurser med formelle kvalifikationer skabe nye målgrupper for kurser og uddannelser?
- Hvordan fornys kerneydelserne til medlemmer med megen kursuserfaring, så udbuddet konstant er relevant for foreningslivet?

DIF og specialforbundene skal kende målgrupperne godt

Generelt ser det ud til, at specialforbundene og DIF har meget tilfredse brugere af uddannelses tilbuddene. Kerneydelserne er ifølge medlemsundersøgelsen generelt tilfredsstillende, selv om det skal understreges, at medlemsundersøgelsen ikke dækker alle idrætsgrene. Samtidig kan det være hensigtsmæssigt at afprøve nye uddannelses- og afviklingsformer.

Dette forudsætter imidlertid, at det enkelte specialforbund kender sine målgrupper godt. Ifølge DIF's interne spørgeskemaundersøgelse blandt specialforbundene peger meget på, at dette rent faktisk er tilfældet. 92 pct. af de deltagende specialforbund evaluerer deres kurser og uddannelser. Disse evalueringer kan bruges mere aktivt i planlægningen af kurser og uddannelser. Ikke blot til at forbedre indholdet af kurserne, men også profilmæssigt. Hvor gamle er deltagerne? Hvor i landet kommer de fra? Hvilken rolle har de i deres forening? Disse informationer kan i høj grad bruges til at målrette fremtidige kurser.

Skal man differentiere i målgrupperne, kræver det en vis volumen af slutbrugere. En sådan differentiering af kursustilbuddene kan være vanskelig at skabe for små forbund. Opgaven for DIF centralt kan i denne sammenhæng være at:

- Medvirke til at udvikle gode evaluerings- og monitoreringssystemer, så forbundene får lettere ved at arbejde målrettet med deres aftagergrupper.

- Skabe samarbejder mellem mindre specialforbund med samme uddannelsesfokus og visioner.
- Udvikle en samarbejdsform, der kan optimere disse forbunds kursusudbud.
- Skabe mulighed for, at alle specialforbund med behov herfor kan trække på en overordnet kvalitetskontrol leveret af DIF.

De unge som særlig målgruppe

To resultater fra medlemsundersøgelsen gør de unge (16-19-årige og 20-29-årige) til en særlig interessant målgruppe i forhold til kurser og uddannelser:

- De er langt de mest kursusvillige.
- Har respondenterne først været på kursus, er de meget mere kursusvillige end medlemmer uden kursuserfaring.

Der er således god grund til at have fokus på de unge og at sikre en høj kvalitet i kurserne til denne målgruppe, da kursusdeltagelse kommer til at øge deres kursusvillighed i senere livsfasen og dermed sandsynligvis også muligheden for at rekruttere ledere og trænere for fremtiden.

Kortlægningen viser, at både DIF, DGI og en del specialforbund arbejder sammen med gymnastik- og idrætshøjskoler. Højskolerne er et godt sted for foreningslivet at møde de unge, og der blev i slutningen af 1990'erne årligt uddannet 1.600-1.800 trænere, instruktører og ledere på idrætshøjskolerne.²²

Højskolernes store fordel i forhold til uddannelse er, at de ikke møder mange af de barrierer, der senere i livet kan være for medlemmernes deltagelse i en uddannelse til frivilligt arbejde. Der er ingen geografiske barrierer, da eleverne bor på stedet, hvor uddannelsen foregår. Tiden er i forvejen afsat, og der er ofte et spændende miljø omkring den idrætsgren, eleverne har valgt at specialisere sig i. En uddannelse som instruktør eller leder kommer således til at være en mulighed for at gøre endnu mere af det, man godt kan lide.

Hvis dette sammenholdes med notatet 'Det frivillige arbejde under forandring', er det tydeligt at mange af eleverne fra idrætshøjskolerne har klare fællestræk med den typiske frivillige i foreningslivet: De er selv aktive og er klar til at bruge meget tid på sport.

Det er imidlertid værd at overveje, om det stigende antal sportscolleges over hele landet kan have et potentiale som samarbejdspartnere på linje med højskolerne. Medlemsundersøgelsen peger på, at respondenter, der qua deres beskæftigelse har fokus på uddannelse, er meget kursusvillige. Samtidig har unge på sportscolleges et højt konkurrenceniveau, hvilket ifølge undersøgelsen ligeledes er en vigtig faktor for motivation til at deltage i kurser/uddannelser i foreningsregi. Eleverne på sportscolleges er derfor en interessant målgruppe. Det gælder særligt den type sportscolleges, hvor de unge stadig er tilknyttet deres forskellige foreninger. Her er tale om engagerede unge mennesker, der er dygtige til deres sport, men ikke nødvendigvis på højeste eliteniveau.

²² Andersen, 2000

Opsummerende kan det overvejes:

- At se de unge som en særlig strategisk målgruppe.
- At forsætte og evt. udvide samarbejder med landets højskoler.
- At overveje sportscolleges som potentielle samarbejdspartnere og rekrutteringscentraler i forhold kurser og uddannelser for de unge idrætsaktive.

Kommunikation om kursus- og uddannelsestilbud

Medlemsundersøgelsen viser, at det kan være en barriere, at foreningsmedlemmer ikke ved, hvor de skal finde kurser og uddannelser. Medlemmer med kursuserfaring, der gerne vil på kursus igen, blev således spurgt, om de vidste, hvor de finder kurser. Langt de fleste er velinformerede især blandt lederne og trænerne. Der er dog stadig næsten 30 pct., der svarer nej til spørgsmålet. Det er især unge, der ikke ved, hvor de skal lede.

Det kan således overvejes:

- Er der mulighed for et øget samarbejde mellem DIF og udvalgte specialforbund på kommunikationsområdet? En fælles supplerende kommunikationsplatform ville synliggøre det store kursusudbud, som specialforbundene og DIF har i fællesskab.
- Kan der laves en særlig kommunikationsindsats rettet mod de unge?
- Kan man arbejde mere specifikt med 'at prikke' til medlemmerne? 'Opfordringer' som en rekrutteringsstrategi?
- Kan øget og målrettet pleje af relationer til tidligere kursister og generel erfaringsopsamling medvirke til en styrket kontinuerlig kontakt med brugerne af kursustilbuddene?
- Kan man sætte fokus på foreningernes sociale aspekt i forhold til rekruttering og kommunikation?
- Kan der arbejdes med særlige tilbud til foreninger og deltagere, der er flittige brugere af kursus og uddannelsestilbuddene?
- Kan prisstrukturer udvikles i forhold til unge som en særlig målgruppe eller erfaringerne med, at kursister lægger vægt på at komme flere af sted fra samme forening?

Geografi – kursernes placering

Ser man på oversigtskortene over både de private og de offentlige uddannelser i kortlægningen, er der en tydelig tendens til, at uddannelserne samler sig om de store byer. Der er også en tendens til, at jo mere specialiseret en uddannelse er, jo større er sandsynligheden for, at den findes i København, Aarhus eller Odense.

En del offentlige uddannelsesinstitutioner har søgt at modvirke den tendens for at dæmme op for de unges fraflytning og en stor del af den idrætsrelaterede innovation på uddannelsesområdet er sket i 'provinsen'. For eksempel ligger den største greenkeeperuddannelse i Brovst, Randers var først med idrætsspecialiseringen for serviceøkonomer, og University College Nordjylland i Aalborg styrker sin profil med både golfmanagement, e-læring for professionelle fodboldspillere og snart landets eneste diplomuddannelse målrettet halinspektører.

Sammenholder man denne tendens med, at langt de fleste respondenter i medlemsundersøgelsen foretrækker kurser i nærområdet, bliver det tydeligt, at idrætsorganisationernes tradition for at arbejde med foreningerne lokalt kan være en stor force i konkurrencen om danskernes fritid.

Både DIF og mange af specialforbundene har allerede strategiske samarbejder om kurser med lokale aktører rundt om i landet. For eksempel har DIF arbejdet tæt sammen med flere kommuner om lederuddannelser til lokale ledere. Et lignende tilbud udbydes på trænerområdet.

En sådan strategi kan styrke interessen for kursusdeltagelse og dermed kvaliteten af de foreningsbaserede tilbud. For nogle af de mindre forbund eller forbund med særlige facilitetskrav kan det være svært at skabe uddannelsesmuligheder mange forskellige steder i landet. Det kan således anbefales, at arbejde med en målsætning om geografisk spredning som en bevidst strategi, og DIF kan overveje, om:

- DIF kan styrke de mindre specialforbunds lokalt forankrede kursus- og uddannelsesarbejde gennem DIFs netværk og indsatser?
- Det skal undersøges, om transportudgifter kan være en barriere for foreningernes deltagelse i kurser langt fra nærområdet?

Flere ansatte i idrætssektoren?

Konsekvensen af den store vækst i idrætsrelaterede uddannelser, som kortlægningen viser, er at et stigende antal unge vil ønske – og forvente – at komme til at leve af at arbejde med idræt. Langt de fleste (ca. 12.500) vil få jobs inden for de professioner, de er uddannet til i de sundhedsfaglige og de pædagogiske fag. Dette efterlader dog stadig over 3.000, hvis uddannelse er mere målrettet den traditionelle idrætssektor.

Det står endnu åbent, hvad de kommende års forventede store vækst i antallet af unge med formelle idrætsrelaterede uddannelser vil komme til at betyde for foreningslivet. Men mange nyuddannede vil sandsynligvis tilstræbe at blive private entreprenører eller søge ind i den private sektor, der allerede eksisterer på idrætsområdet. Andre vil søge muligheder som iværksættere eller administratorer i foreningslivet. Denne hybrid mellem frivillighed og ansatte vil give nogle fremtidige udfordringer i foreningslivet og vil i stor udstrækning kræve mere professionalisme af foreningsbestyrelserne. Denne udvikling kan skabe nye kursus- og uddannelsesbehov.

Medlemsundersøgelsen viste, at mange foreninger allerede arbejder med betalte trænere og instruktører, og frivillighedsundersøgelsen 2011²³ viser, at ca. 30 pct. af alle deltagende foreninger har ansatte medarbejdere. At lede fuldtidsansatte kan imidlertid være et stort skridt. Der kan således i fremtiden blive behov for kurser/uddannelser/udviklingsforløb som eksempelvis 'bestyrelsen som arbejdsgiver', 'love og regler – personalehåndtering for begyndere' eller 'samspillet mellem ansatte og frivillige'. Samtidig kan der være behov for kurser og faglige netværk for det forventede stigende antal ansatte i mere administrative stillinger i foreningslivet.

²³ Ibsen og Østerlund, 2011

Udviklingsområder kan således være:

- At foreninger med erfaringer på området kontaktes for at identificere eventuelle særlige uddannelsesbehov.
- At udfordringer, potentiale og behov for faglige netværk blandt foreningsansatte undersøges.

Formelle træneruddannelser?

Som nævnt viser kortlægningen, at DIF med Syddansk Idrætsleder Akademi – DIF Uddannelsescenter Syd har udviklet formelle efter-/videresuddannelses tilbud til ledere. En lignende satsning har Dansk Golf Union foretaget med samarbejdet med UC Nordjylland om diplomuddannelsen i Golf Management. Den sidste uddannelse har dog fokus på management og er mere merkantil i sin tilgang.

I langt de fleste idrætter i det danske foreningsliv er der imidlertid en meget stærk tradition for, at ledere er frivillige. Hvis foreninger har ansatte, er det i høj grad trænere, der er på lønningslisten. I flere idrætter er trænergerningen en fuldtidsstilling. Inden for de mere kommercielt baserede sportsgrene som golf, ridning og dans har det resulteret i egne uddannelsesforløb, der er anerkendt i branchen.

Aalborg Universitet er med deres disciplinspecifikke kandidatgrad ved at udvikle et tilbud, der er tænkt som træneruddannelse. Det samme forventer Syddansk Universitet at gøre fra 2013 med et kandidatforløb i konkurrence og eliteidræt.

Spørgsmålet er, om disse uddannelser kan stå alene om at opfylde det behov, der er i foreningslivet for formelle træneruddannelser? Rammer de målgruppen og vil der blive plads til kandidaterne i foreningslivet?

På den ene side ser nogle specialforbund formel uddannelse som en måde at få skabt anerkendelse af trænerarbejdet som en reel profession. På den anden side var det i medlemsundersøgelsen tydeligt, at respondenterne ikke nødvendigvis foretrak kurser/uddannelser, der gav formelle kvalifikationer. Samtidigt var der stor tilfredshed blandt foreningernes medlemmer med trænerne. Det tyder på, at foreningslivet er en sektor, hvor uddannelsespapirer ikke har så stor betydning som praksiserfaringen. Samtidigt vil trænere med universitetsuddannelser være forholdsvis dyre for foreningslivet.

Med andre ord eksisterer der et krydspres af interesser, hvor medlemmerne er tilfredse med trænerne, deres kunnen og kvalifikationer, mens der fra nogle specialforbunds side kan være et ønske om en større grad af professionalisering af trænerjobbet.

Det anbefales, at der hentes inspiration fra erfaringerne, som eksempelvis Dansk Rideforbund, Dansk Håndbold Forbund og Dansk Boldspil-Union har haft med deres samarbejder med henholdsvis pædagog- og læreruddannelsen, der på mange måder er oplagte samarbejdspartnere i forhold til uddannelse af trænere, der skal have fokus på læring. Især taget i betragtning, at respon-

denterne i medlemsundersøgelsen prioriterede følgende tre udsagn som de vigtigste egenskaber ved en træner:

- At trænerne/instruktørerne er gode til at lære fra sig.
- At trænerne/instruktørerne er gode til at tilrettelægge og tilpasse træningen.
- At trænerne/instruktørerne er engagerede og tager deres opgave alvorligt.

Når det er sagt, skal det understreges, at strukturen i erhvervsuddannelserne virker ideel til at kombinere traditionen for praksiserfaring, mesterlære og uformelle uddannelser med formelle kvalifikationer. En træneruddannelse på linje med fitnessuddannelsen kunne være interessant i forhold til særlige specialforbund og områder. Praktikken kunne foregå i foreningerne med den idrætsspecifikke del, mens skoleopholdet var præget af pædagogik, skadesforebyggelse, psykologi m.m.

En sådan uddannelse ville have flere fordele:

- Der er tradition for realkompetencevurderingen i forbindelse med erhvervsuddannelserne, hvilket ville lette opkvalificering af den eksisterende trænerstab.
- Den ville tiltale de mange unge, der i høj grad har fokus på deres egen sport.
- Den ville kunne kombineres med et sportscollege.
- Flere specialforbund kan arbejde sammen om uddannelsen.

DIF og idrætssektoren generelt

Som nævnt i indledningskapitlet er den rivende udvikling i den samlede idrætssektor og på det idrætsrelaterede kursus- og uddannelsesområde sket uden nogen egentlig overordnet planlægning.

Idrætsorganisationer og specialforbund tilpasser løbende deres kurser til efterspørgslen, og samtidig har såvel kommercielle udbydere som offentlige udbydere af kurser og uddannelser udviklet et stadigt stigende antal idrætsrelaterede kursus- og uddannelses tilbud over hele spektret fra de uformelle personlige kurser til formelt kompetencegivende uddannelser.

I forhold til det formelle uddannelsessystem påhviler det naturligvis de relevante ministerier at sikre kvaliteten af uddannelses tilbuddene og en grundig akkrediteringsproces i forhold til oprettelsen af nye, formelle uddannelses tilbud. Men på idrætsområdet har kurser og uddannelser historisk set været placeret i regi af de frivillige organisationer med hovedvægt på det frivillige foreningsliv og fokus på uformelle kompetencer. Samtidig har den kommercielle idrætssektors fremvækst skabt grobund for et stort antal private uddannelses tilbud, der ligeledes i hovedsagen bygger på uformelle kompetencer.

Der er ingen grund til at anfægte, at forskellige målgrupper og formål med uddannelses tilbuddene også fremover vil betyde, at der udvikles og udbydes kurser og uddannelser parallelt i de tre sektorer, stat, marked og civilsamfund, men ikke desto mindre bør den eksplosive udvikling give anledning til overvejelser om et forbedret helhedssyn på de idrætsrelaterede kurser og uddannelser i forhold til indhold, behov og opbygning i de tre sektorer.

Idrætsorganisationerne, DIF og specialforbund, DGI og DFIF, vil fremover i stigende grad skulle tage bestik af de 'konkurrerende' aktørers tiltag og i den forbindelse træffe beslutninger om, hvordan de skal placere sig i forhold til formelle uddannelser og samarbejder med private eller offentlige aktører på det idrætsrelaterede uddannelsesområde.

Idrætsorganisationerne kan naturligvis ikke gøre krav på indflydelse på hele kursus- og uddannelsesområdet, men det bør være i idrætsorganisationernes interesse proaktivt at følge udviklingen i hele sektoren og søge at påvirke kvaliteten, tilrettelæggelsen og formålet med de uddannelses tilbud, der eksempelvis oprettes i den offentlige sektor.

Dette fordrer, at idrætsorganisationerne i højere grad udvikler en uddannelsespolitik og eventuelt en forskningspolitik og proaktivt overvåger, vurderer og engagerer sig i eksempelvis det faglige indhold, det forskningsmæssige fundament, de fremtidige jobmuligheder og relevansen af de idrætsrelaterede uddannelses tilbud, der oprettes i den offentlige sektor. I den nuværende, meget hektiske udvikling i idrætssektoren er der en risiko for, at nye uddannelses tilbud oprettes uden, at det videnskabsmæssige eller karrieremæssige fundament for uddannelses tilbuddene er tilstrækkeligt.

I den forbindelse vil det også være relevant for idrætsorganisationerne at overveje, hvilken rolle de skal spille i forhold til eksisterende eller nye idrætsrelaterede tilbud i den offentlige uddannelsessektor. I mange tilfælde vil det være i idrætsorganisationernes interesse at søge et tæt samarbejde med disse tilbud og sikre, at eksempelvis sundhedspersonale, lærere eller pædagoger med centrale roller i forhold til den generelle fysiske aktivitet i Danmark får et grundlæggende kendskab til foreningslivet og de muligheder og udfordringer, der ligger i idrætssektoren i spændingsfeltet mellem den offentlige, den private og den civile sektor.

Litteraturliste

- Andersen, Michael (2000): *Unge, krop og identitet*: Undervisningsministeriets tidsskrift Uddannelse, nr. 6, juni 2000. <http://udd.uvm.dk/200006/uddo6-8.htm>.
- Bjerrum, Henriette (2011): *Idrætsrelaterede uddannelser og kurser i Danmark – en kortlægning af offentlige og private uddannelser*: København: Idrættens Analyseinstitut.
- Bjerrum, Henriette (2011): *Idrættens uddannelses- og kursusbehov set fra medlemmernes perspektiv. En medlemsundersøgelse om motiver, motivation og barrierer for deltagelse i kurser og uddannelse i foreningsregi*: København: Idrættens Analyseinstitut.
- Danmarks Idræts-Forbund (2011): *Idræt for alle. Danmarks Idræts-Forbunds politiske program for perioden 2011-2014*: Danmarks Idræts-Forbund.
- Ibsen, Bjarne og Østerlund, Karsten (2011): *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger – forskelle og ligheder mellem specialforbund og idrætsgrene*: København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, Bjarne og Østerlund, Karsten (2011): *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger – forskelle og ligheder mellem kommunerne*: København: Idrættens Analyseinstitut.
- Kulturministeriet (2009): *Idræt for alle. Breddeidrætsudvalgets rapport – baggrund og analyse*. København: Kulturministeriet.
- Pilgaard, Maja (2009): *Sport og motion i danskernes hverdag*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Pilgaard, Maja (2011): *Det frivillige arbejde under forandring. Notat om udviklingen i frivillighed*: København: Idrættens Analyseinstitut.
- Storm, Rasmus K. og Henrik H. Brandt (2008): *Idræt og sport i den danske oplevelsesøkonomi*, Imagine.. og Samfundslitteratur.